

**20 лістапада — 50 год з дня нараджэння
Я.І.Янішчыц (1948—1988), паэтэсы**

Яўгенія Янішчыц... Яркай каметай пранеслася яна па высокім небе нашай паэзіі, асвятліла яго і пакінула пасля сябе такі след, які ўсе мы будзем яшчэ доўга адчуваць і бачыць. Прыродны паэтычны дар і цяжкая жыццёвая дарога. Вялікая творчая ўдача, высокі лірычны ўзлёт і глыбокая асабістая драма — жахлівы зыход. Паміж днём нараджэння і трагічнай датай — сорак гадоў, толькі сорак...

Жыцце Я.Янішчыц началося на вясковым улонні. Нарадзілася паэтэса ў в.Рудка Пінскага раёна Брэсцкай вобласці ў сялянскай сям'і. Скончыла аддзяленне беларускай мовы і літаратуры БДУ, працавала загадчыцай бібліятэкі ЦК ЛКСМВ. Адбылося няўдалае замужжа, у час якога Я.Янішчыц жыла ў Празе, потым — вяртанне на радзіму, творчая праца. З 1983 г. загадвала аддзелам паэзіі часопіса "Маладосць".

Пасля самых першых публікацый шаснаццацігадовай вучаніцы з Палесся Жэні Янішчыц у "ЛіМе" і ў рэспубліканскіх часопісах сталічныя крытыкі ў адзін голас абвясцілі нараджэнне маладога адметнага паэтычнага таленту. Па-юначы акрылена і радасна ступіла яна ў беларускую літаратуру. Першая кніга

“Снежные грамницы” (1970) была великой доброй юсімі прынятая, пра яе многа і ўхвальна пісалася. “Вольнай у палёце, непасрднай у выялленні, адкрытай у душэўных руках” называў яе В.Бечык.* Имя паэтэсы хутка атрымала пэўную вядомасць, а яе творы друкаваліся не толькі ў беларускіх газетах, часописах і калектыўных зборніках, але і на Украіне, у Расіі, у такіх цэнтральных выданнях, як “Моладая гвардия”, “Дружба народов”, “Літературная газета” і “Правда”, перакладаліся за мяжой.

Другі зборнік “Дзень вечаровы” (1974) у 1978 г. быў адзначаны прэміяй Ленінскага камсамола Беларусі. У кнізе шырэюць далягляды, узбагачаецца вопыт, раскрываюцца новыя якасці лірычнага характару. Вобразы роднага краю дапаўняюцца новымі реаліямі: да асэнсавання Радзімы, Бацькаўшчыны, палескіх краявідаў, сустрач з дарагімі людзьмі дадаеца пачуццё мацярынства. Этапным, паваротным прызнаніі крытыкі трэці зборнік вершаў “Ясельда” (1978). Больш прыкметнае ўзмацненне ўвагі да складанасцей жыцця, ускладненне светабачання паэтэсы і звязаная з гэтым драматызацыя яе лірыкі — усё гэта сведчыць пра мастакоўскую ўзмужненне Я.Янішчыц. Асаблівай пранізлівасцю аўтарскага пачуцця вызначаецца ў “Ясельдзе” лірыка кахання. Па-ранейшаму пышнотная і наязвычай тонкая ў перадачы інтymнага пачуцця ва ўсёй яго супярэчлівасці і жывой рухомасці, любоўная лірыка, аднак, нясе ў сабе больш, чым раней, гаркоты. Нярэдкія тут матывы болю, пакут, расчаравання ў каханым.

Свайго сталага майстэрства Я.Янішчыц дасягнула ў кнігах “На беразе пляча” (1980), “Пара любові і жалю” (1983; Дзяржаўная прэмія Беларусі імя Я.Купалы, 1986), “Каліна зімы” (1987). Мысленне паэтэсы вызначаецца філасофскім роздумам над часам і прасторай, імкненнем і вечнасцю, жыццём і смерцю. Стан яе душы выяўляеца праз узаемазалежнасць такіх эмалыянальных катэгорый, як любоў і боль, шчасце і адчай, радасць і журба, свято і цемра, якія найбольш піттараюцца. У многіх вершах робіцца аглядка на няроўную і не надта ласкавую жаночую долю і шчасце, аналізуеца жыццёвы шлях. Лёс не пацікадаваў Я.Янішчыц ні вядомасці, ні гучнай славы, ні сустрач, ні дарог. Падаравала доля і каханне. Праўда, гэтак жа, як шчодра сыпала з поўнага прыполну, так і адбірала, расчароўвала, развейвала па ветры. Неадпаведнасць паміж убачаным і адчутым становіцца вызначальным момантам у асэнсаванні сувязі паэтэсы і яе лірычнай герайні з вёскай, зямлёй. Менавіта вёска становіцца для Я.Янішчыц крытэрыем усіх жыццёвых каштоўнасцей, палеская зямля дae ёй сілу.

У апошній прыжыццёвой кнізе паэтэсы “У шуме жытняга святла” (1988) сабрана лепшшае з напісанага за дваццаць гадоў літаратурнай працы.

* Бечык В. Прад высокаю красою... Мн., 1984. С. 222.

...Паўстаў надмагільны помнік — прыгожая жаночая постаць з крыламі за спіною. Таленавіты скульптар Леў Гумілеўскі зрокам мастака бачыў крылы натхнёнасці Я.Янішчыц. Усім, хто любіць і шкадуе яе, журыца па ёй, застаецца суцяшэнне: духоўная энергія паэтэсы, непадуладная нябыту.

Смерці ў Паэта няма —
Ёсць нараджэнне!

Гэтыя радкі прысвяціла яна М.Багдановічу, але ў поўнай меры іх можна аднесці і да яе самой.

Творы Я.Янішчыц

Збор твораў: У 2 т. Т. 1.— Мн.: Маст. літ., 1998. — Рыхтуеца да друку.

Янішчыц Я. "Стол мой пісъмовы ўзрос да пагорка" / Прадм. В.Коўтун; Падрыхт. да друку і публ. В.Патапчука // Полымя. 1993. № 5. С. 139—149. Змест: Галалёд: [Нясконч.] паэма; Вершы; Чобаты, або Ісцінны аповяд Хвядоры Загаруйкі, як яе муж назад дахаты вярнуўся: [Апавяданне]; Прашу апублікаваць: [Апавяданне]; Рэцэнзія на рукапісны зборнік Зінаіды Дудзюк "Абрысы лета".

У шуме жытняга святла: Вершы, паэмы. — Мн.: Маст. літ., 1988. — 414 с., 1 л. партр.

Каліна зімы: Кн. лірыкі. — Маст. літ., 1987. — 206 с.: іл.

Пара любові і жалю: Кн. лірыкі. — Мн.: Маст. літ., 1983. — 223 с.: іл.

Спроси у чебреца: Стихи / Пер. с бел. Р.Казакова. — М.: Сов. пісатель, 1985. — 87 с.: іл.

Аб жыцці і творчасці паэтэсы

Янішчыц Я. "...Мой лёс, мой боль — мая паэзія": [Гутарка з паэтэсай] / Вёў П.Васючэнка // Бел. мова і літ. у шк. 1988. № 3. С. 69—73.

Янішчыц Я. Шэсць пісьмаў Жэні Янішчыц [з лістап. 1973- па жн. 1975-га да Г.Каржанеўскай] / Прадм. Г.Каржанеўскай // Алеся. 1996. № 8. С. 10—11.

Янішчыц Яўгенія // Беларускія пісьменнікі: Віябліягр. слоўн. Мн., 1995. Т. 6. С. 492—497.

Яўгенія Янішчыц // Беларускія пісьменнікі (1917—1990): Давед. Мн., 1994. С. 684.

Янішчыц Яўгенія Іосіфаўна // Беларусь: Энцыкл. давед. Мн., 1995. С. 788—789.

Янішчыц Яўгенія Іосіфаўна // Энцыкл. літ. і мастацтва Беларусі. Мн., 1987. Т. 5. С. 686.

Янішчыц М.А., Янішчыц А. Гэта быў дар Божы...: [Гутарка з маці і сынам Я.Янішчыц] / Вяла Л.Рублеўская // Першавесць. 1995. № 7. С. 129—135.

Калядка С. “Любоў мая, ты песня і маркота...”: Лірыка Я.Янішчыц // Род. слова. 1998. № 3. С. 21—31; № 4. С. 36—47.
Лойка А. Кладачка тоненька // Маладосць. 1995. № 4. С. 212—232.

Гарэлік Л. Паэзія суму і святла // Полымя. 1996. № 3. С. 261—275.

Панчанка П. Голас шчыры, натхнёны, таленавіты // Полымя. 1994. № 12. С. 188—191.

Барадулін Р. Так заплачу, нібы запялю... // Барадулін Р. Аратай, які пасвіць аблокі. Mn., 1995. С. 102—104.

Сачанка Б. Маладзейшыя // Маладосць. 1991. № 6. С. 143—150. Са зместу: Жэня Янішчыц. С. 147—148.

Бугаёў Дз. Плённы працяг // Бугаёў Дз. Чалавечнасць. Mn., 1985. С. 158—164.

Гніламёдаў У. Разгадваючы тайны быцця (Яўгенія Янішчыц) // Гніламёдаў У. Ля аднаго вогнішча. Mn., 1984. С. 170—184.

Ігнацыюк А. Стыль “дэкору”, або ўзорыстыя “дываны” ў паэзіі Яўгеніі Янішчыц // Мастацтва. 1998. № 3. С. 68—70.

Калядка С.У. Людзі, побыт і прырода Палесся ў лірыцы Я.Янішчыц 60—70-х гадоў // Весці АН Беларусі. Сер. гуманіт. навук. 1996. № 1. С. 72—79.

Калядка С.У. Фальклорныя матывы ў творчасці Я.Янішчыц // Весці АН Беларусі. Сер. гуманіт. навук. 1995. № 4. С. 92—100.

Шавыркін М. Эцюды // Род. слова. 1997. № 8. С. 112—121.
Са зместу: Старана мая былінная: [Аб супрацоўніцтве кампазітара З.А.Яўтуховіча з паэтэсай]. С. 118—121.

Вершы, прысвечаныя паэтэсе

У вянок памяці: [Нізка вершаў] // ЛіМ. 1988. 9 снеж. (№ 49). С. 15.

Зёнак В. Жэня Янішчыц. Апошні палёт // Маладосць. 1991. № 8. С. 62.

Мацяш Н. Памяці Жэні Янішчыц // Крыніца. 1996. № 4. С. 12.

Шах С. Памяці Яўгеніі Янішчыц: (Дыпціх) // Маладосць. 1989. № 10. С. 80.

*Складальнікі: Г.В.Брага, В.У.Ліхімовіч,
Т.Я.Мамедава*

Рэдактар К.Дз.Варанько